

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Приймальної комісії ТНЕУ

А.І. Крисоватий

Протокол засідання

Приймальної комісії ТНЕУ

№ 2 від 20 січня 2020р.

ПРОГРАМА

*проведення вступного випробування
з «Основ економіки»*

*для претендентів на здобуття освітньо-професійного ступеня «Фаховий
молодший бакалавр»*

• Голова предметної екзаменаційної комісії

[Signature] Заставнюк Л. І.

Відповідальний секретар ПК ТНЕУ

[Signature] Шашкевич О. Л.

Тернопіль 2020

Тема 1. «Методологічні основи економіки як науки»

Походження та предмет економічної науки. Еволюція предмету економічної науки в процесі розвитку економічної теорії. Функції економічної теорії. Специфіка наукового економічного пізнання та методологія економічної науки (позитивна та нормативна сторони економічної теорії, раціоналізм та емпіризм).

Структура економіки та її рівні (мікроекономіка, мезоекономіка, макроекономіка, міжнародна економіка, глобальна економіка). Виробництво та його чинники. Економічні ресурси. Фактори виробництва та економічний продукт.

Економічні закони (закон зростання потреб, закон спадної віддачі, закон обмеженості ресурсів, закон спадної граничної корисності). Крива виробничих можливостей («трансформації»), економічний зміст обмеженості ресурсів та їх альтернативний характер. Фактори зміщення кривої виробничих можливостей.

Тема 2. «Економічні системи»

Поняття економічних систем, структурні складові економічної системи.

Типи економічних систем: економічна система доіндустріального, індустріального, постіндустріального та інформаційного типів. Формування економіки знань, зміст «нової економіки».

Функціональні економічні системи та їх типологія: система вільної ринкової економіки (лесе фер), адміністративно-командна (планово-розподільча) економічна система; змішана економічна система; економічна система традиційної економіки; трансформаційні (транзитивні) економічні системи. Сучасні моделі ринкової економіки.

Тема 3. «Товарний тип виробництва – основа ринкової економіки»

Історичні типи організації виробництва. Характеристика натурального та товарного господарства. Чинники переходу від натурального до товарного господарства.

Поняття ринку та ринкова форма функціонування товарного господарства. Ринок та ринкова економіка: структурні взаємозв'язки. Функціональна диференціація та класифікація ринків.

Товар та його властивості. Економічний зміст категорії «товар». Класичний підхід до трактування економічної природи товару (концепція витрат праці). Концепція корисності. Корисність блага. Поняття граничної корисності. Кардиналістська і ординалістська версії граничної корисності блага. Умови рівноваги споживача за кардиналістською версією. Умови рівноваги споживача за ординалістською версією корисності. Гранична норма заміщення. Криві байдужості, лінія бюджетних обмежень та їх графічний вираз.

Тема 4. «Теорія грошей і грошового обігу»

Теоретичний аналіз походження та змісту грошей. Функції грошей (одиниця рахунку, засіб обігу, засіб збереження вартості). Форми грошей та їх еволюція. Класичний поділ на товарні та символічні гроші. Сучасний поділ на субстанціональні та хартальні гроші. Функціональні форми грошей та сучасні готівкові, депозитні, кредитні та електронні гроші.

Основні теорії грошей та їх еволюція (металістична, номіналістична, товарна, кількісна).

Поняття грошової системи та її складові елементи. Історичні системи біметалізму та монометалізму і їх еволюція. Етапи еволюції золотого монометалізму: золотомонетний, золотозливковий та золотодевізний стандарти. Сучасна система хартальних грошей (часткове резервування, інституціоналізація емісії).

Суть закону грошового обігу. Кількісне тлумачення оптимального обсягу грошей у «рівнянні обміну» І. Фішера та його інтерпретація М. Фрідменом. Сучасна монетаристська концепція кількості грошей. Грошова маса. Поняття грошових агрегатів та концепція ліквідності.

Інфляція та дефляція як форми виходу за межі оптимального обсягу грошей. Економічна природа, форми, типи, рівні і наслідки інфляції та дефляції.

Тема 5. «Ціна і ринкова рівновага»

Ціна товару. Функції ціни та теоретичні дискусії довкола проблеми її визначення. Економічний аналіз методів ціноутворення.

Закон попиту. Характер залежності обсягів попиту на товар від коливань ринкової ціни. Парадокси Гіффена та Веблена. Функція попиту, її графіки та рівняння. Нецінові чинники та графічне відображення їх впливу на попит.

Закон пропозиції. Характер залежності обсягів пропозиції товару від коливань ринкової ціни. Функція пропозиції та її графіки. Нецінові чинники пропозиції і графічне відображення їх впливу на пропозицію товару.

Еластичність попиту і пропозиції. Цінова еластичність попиту і методи її визначення. Еластичність попиту від доходу. Перехресна еластичність. Цінова еластичність пропозиції. Роль ринкового періоду у визначенні коефіцієнта еластичності пропозиції товару.

Ціна ринкової рівноваги та механізм її досягнення. Поняття рівноважної ціни. Причини та наслідки порушення ринкової рівноваги. Рівновага за умов монопольних і державних обмежень ринкового ціноутворення.

Тема 6. «Підприємництво та його суб'єкти»

Підприємництво як економічна категорія і як метод господарювання. Суть, функції, форми і види підприємницької діяльності. Суб'єкти підприємництва: домашнє господарство, фірма (підприємство), держава.

Розвиток теорії підприємництва. Сучасне підприємництво та його моделі: модель функціонального розмежування між власником та менеджером.

Тема 7. «Фірма як суб'єкт підприємницької діяльності»

Теорія фірми: ринки, контрактні відносини та трансакційні витрати. Теорія трансакційних витрат і організаційні форми існування фірми та інституціональні моделі ринків.

Організаційно-правові форми підприємства. Одноосібне підприємство (власне діло). Господарські товариства. Форми організації корпоративних підприємств. Публічні та приватні корпорації. Горизонтальна і вертикальна інтеграція та диверсифікація виробництва. Лізингові і венчурні фірми.

Форми підприємств за рівнем концентрації і централізації виробництва.

Класифікація фірм з точки зору функціональної спеціалізації та форм власності.

Еволюція теорій фірмового управління. Історичні та сучасні концепції менеджменту та маркетингу.

Тема 8. «Витрати підприємства (фірми)»

Поняття витрат фірми: концепції визначення. Принцип альтернативності у визначенні економічної природи витрат підприємства. Бухгалтерські (наявні) та економічні (імпліцитні) витрати. Зовнішні і внутрішні витрати. Постійні і змінні витрати: їх економічна природа та структура. Валові та середні значення витрат фірми. Поняття граничних витрат.

Витрати підприємства у короткостроковому ринковому періоді. Граничний продукт. Закон спадної віддачі, або закон спадного граничного продукту.

Витрати підприємства у довгостроковому ринковому періоді. Віддача від масштабу виробництва, її позитивний і негативний ефекти.

Зниження витрат та економічна ефективність. Технологічні фактори зниження витрат. Оптимізація структури фірми як засіб зниження витрат.

Тема 9. «Доходи та прибуток фірми»

Економічна природа доходу фірми. Класифікація доходів фірми. Валовий і чистий дохід. Підприємницький дохід і процент. Поняття граничних доходів.

Прибуток фірми. Економічний зміст категорії прибуток. Теоретичні підходи до визначення прибутку. Методи визначення прибутку фірми. Валовий і чистий прибуток. Бухгалтерський, нормальний та економічний прибуток.

Ефективність підприємницької діяльності фірми: поняття та система показників. Показники прибутковості бізнесу. Показники оборотності активів.

Тема 10. «Активи і пасиви фірми»

Поняття капіталу підприємства (фірми) та його форми, кругообіг капіталу. Поняття власного капіталу. Статутний капітал: функціональне призначення та характеристика як елементу власного капіталу. Економічний зміст запозичень фірми. Поточні зобов'язання фірми. Економічний зміст та структура пасивів фірми.

Економічний зміст та структура активів фірми. Поняття амортизації та її економічна характеристика.

Інвестиції та їх економічний зміст. Інвестиції як джерело примноження основного та оборотного капіталу. Класифікація інвестицій. Реальні (капітальні) та портфельні інвестиції.

Тема 11. «Поведінка фірм у різних ринкових структурах»

Ринкова структура та критерії визначення її типів. Чотири моделі галузевих ринків та їх характерні ознаки.

Конкуренція як іманентна форма функціонування ринкової економіки.

Досконала конкуренція як особливий тип ринкової структури. Логіка ціноутворення і визначення обсягів виробництва та доходу за умов досконалої конкуренції. Графічне відображення моделі досконалої конкуренції.

Монополія у широкому розумінні. Умови, причини виникнення і форми монополії.

Особливості функціонування моделі ринку чистої монополії. Специфіка ціноутворення та формування доходів за умов чистої монополії. Графічне відображення логіки бізнесової поведінки фірм за умов чистої монополії.

Економічні та соціальні наслідки монополізації економіки. Рівень монопольної ринкової влади і система показників її оцінки. Необхідність і методи антимонопольного регулювання.

Монополістична конкуренція як форма недосконалої конкуренції. Особливості ціноутворення та формування доходів фірм у моделі монополістичної конкуренції. Роль нецінової конкуренції. Графічне відображення логіки бізнесової поведінки фірми в умовах монополістичної конкуренції.

Поведінка фірми за умов олігополії. Олігополія як форма недосконалої конкуренції. Особливості ціноутворення та формування доходів підприємств за умов олігополістичної конкуренції.

Ризики господарської поведінки підприємства. Суть, причини виникнення, види та способи оцінки господарських ризиків. Крива ризику.

Тема 12. «Ринок праці і заробітна плата»

Ринок праці, його суть та умови виникнення. Робоча сила як об'єкт купівлі продажу на ринку праці.

Заробітна плата як ціна фактора праці. Багатоваріантність трактувань суті заробітної плати в економічній науці. Концепція граничної продуктивності. Теорія людського капіталу. Ефект взаємного заміщення у визначенні ринкової ціни фактора праці.

Попит і пропозиція на ринках праці та чинники, що їх визначають. Економічна рівновага ринку праці. Конкурентна, монополістична і профспілкова моделі ринку праці та особливості їх рівноважного функціонування.

Повна і неповна зайнятість. Причини порушення рівноваги ринків праці і виникнення безробіття за класичною, кейнсіанською та іншими теоріями. Форми та рівні безробіття. Фактичне, природне і надлишкове безробіття. Закон Оукена.

Заробітна плата як форма факторного доходу. Суть, форми і системи заробітної плати як доходу на фактор праці.

Кількісні визначення заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Індекс реальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата і прожитковий мінімум.

Тема 13. «Фінансовий ринок, капітал та основи теорії процента»

Економічні передумови виникнення ринку грошей та капіталів. Особливості економічної категорії «капітал» і її зв'язок з фізичною та фінансовою економікою.

Процент як ціна грошового капіталу. Багатоваріантність трактувань економічної суті процента. Норма процента. Процентні ставки та механізм функціонування ринку грошей та капіталів. Номінальні ставки та реальні ставки процента. Рівноважна процентна ставка.

Теорія процента. Процент як дохід на капітал. Зв'язок доходності фінансового капіталу та доходів від підприємницької діяльності. Процентні ставки та ефективність інвестицій. Основи дисконтування грошових потоків.

Особливості кредиту як економічної категорії. Форми кредиту. Комерційний та банківський кредит. Закономірності функціонування ринку кредитів.

Кредитно-банківська система. Види банків, банківська діяльність та банківська система. Вільно регульована та централізована дворівнева банківська система. Виникнення центральних банків, їх історичні та сучасні функції. Функції та операції комерційних банків. Прибуток банку та його джерела. Норма банківського прибутку.

Фінансовий ринок та фінансова система. Банківська та ринкова моделі фінансових систем: особливості, переваги та недоліки. Особливості розвитку небанківських фінансових інституцій. Закономірності виникнення ринку цінних паперів. Основні види цінних паперів (акції, облігації). Первинний та вторинний ринки цінних паперів. Фондова біржа в структурі фінансової системи. Особливості функціонування біржового механізму, біржові курси та біржові індекси. Класифікація біржових операцій та біржових інструментів.

Тема 14. «Ринок природних ресурсів і рента»

Суть і специфіка ринку природних ресурсів. Рідкісність і невідтворюваність природних ресурсів та їх вплив на співвідношення попиту і пропозиції. Нееластичність пропозиції природних ресурсів.

Ефективність економіки і ціни на природні ресурси.

Поняття ренти. Основи теорії ренти. Рента як ціна фактору природних ресурсів. Рента і орендна плата. Особливості земельної ренти та її сучасні форми. Особливості ренти в добувній та будівельній промисловості. Особливості інтелектуальної ренти.

Тема 15. «Розподіл і перерозподіл факторних доходів»

Розподіл доходів. Теоретичні підходи до пояснення структури розподілу доходів між факторами виробництва. Проблема нерівності у розподілі факторних доходів.

Методи вимірювання нерівності в розподілі доходів. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині.

Теоретичні аргументи на користь необхідності перерозподілу доходів. Критерії обґрунтування перерозподільчих рішень (критерій Парето, критерій Калдора-Хікса (критерій компенсації)). Інструменти політики перерозподілу доходів.

Споживання як кінцевий результат розподілу та перерозподілу доходів. Споживання та споживчий бюджет. Споживання та заощадження як функції доходу. Гранична і середня схильність до споживання і заощадження. Теоретичні моделі споживання Дж. М. Кейнса, І. Фішера, Ф. Модільяні та М. Фрідмена. Споживання, доходи та добробут населення. Специфіка трактування поняття добробуту. Вплив добробуту на економічну поведінку домашніх господарств. Закони Енгеля.

Тема 16. «Національний продукт»

Теоретичні засади обрахунку та виміру результатів функціонування економіки країни. Поняття національного продукту та його форми.

Система національних рахунків: принципи побудови. Валовий внутрішній та валовий національний продукт. Аналіз структури ВВП за категорією використання та категорією доходу. Показники, похідні від ВВП (валовий національний дохід, валовий національний використовуваний дохід, особистий дохід, дохід особистого використання).

Концепція національного багатства. Національне багатство, ВВП на одну особу та рівень розвитку країни.

Макроекономічна ефективність виробництва та система її показників.

Сучасні альтернативи системі національних рахунків: індекс людського розвитку, індекс глобалізації, індекс економічної свободи та інші.

Тема 17. «Економічне зростання національної економіки»

Статичні та динамічні підходи до аналізу економічних процесів. Поняття, види та форми макроекономічної динаміки. Економічне зростання та критерії його визначення. Поняття рецесії та економічного спаду. Відображення економічної динаміки у макроекономічних показниках. Поняття тренду: тренд як згладжена функція показників динаміки.

Поняття номінального та реального продукту. Дефлятор ВВП та його економічний зміст. Індексні методи відображення номінальних та реальних факторів зростання національного продукту.

Аналіз внеску факторів виробництва в зростання економіки за допомогою виробничих функцій. Економічний зміст функції Кобба-Дугласа. Технологічні фактори економічного зростання та їх відображення у виробничих функціях на прикладі функції Кобба-Дугласа-Тінбергена. Модель Р. Солоу як базовий неокласичний варіант функції економічного зростання. Людський капітал у функціях економічного зростання.

Теорія мультиплікатора інвестицій Дж. М. Кейнса. Чинники споживання, заощадження та інвестування в динаміці національного продукту. Гранична схильність до споживання та заощаджень. Поняття мультиплікатора інвестицій. Інвестицій як компонента сукупних витрат та їх роль в макроекономіці. Особливості інвестиційної політики. Інвестиції та стимулювання економічного зростання в моделі акселератора.

Тема 18. «Рівновага, нестабільність та циклічні коливання національної економіки»

Теоретичні основи підходів до визначення макроекономічної рівноваги. Поняття часткової і загальної ринкової рівноваги. Модель загальної економічної рівноваги Л. Вальраса. Оптимум за В. Парето.

Сукупна пропозиція, її цінові та нецінові чинники. Крива сукупної пропозиції в короткому та довгому періодах. Сукупний попит, його цінові та нецінові чинники. Крива сукупного попиту. Аналіз основних моделей макроекономічної рівноваги. Основи аналізу мікропроцесів за допомогою моделі AD-AS.

Порушення макроекономічної рівноваги: причини та форми прояву. Інфляція та безробіття як основні форми прояву макроекономічної нерівноваги. Взаємозв'язок між інфляцією та безробіттям. Крива Філіпса. Прямий зв'язок між інфляцією та безробіттям. Способи та методи регулювання зайнятості. Мультиплікатор зайнятості Дж. М. Кейнса.

Циклічні коливання як форма макроекономічної нестабільності. Класифікація теоретичних підходів до циклічних коливань. Класифікація циклів. Циклічні хвилі та теорія довгих хвиль М. Д. Кондратьєва. Сучасні уявлення про «довгий» економічний цикл. Основи макроекономічного аналізу ділових циклів (фази циклів, поведінка економічних змінних в залежності від фази циклу). Основи антициклічної політики.

Тема 19. «Регулювання національної економіки»

Теоретичні основи державного втручання в економіку. Економічна політика як визначальна форма державного втручання в економіку. Класифікація видів та інструментів економічної політики. Економічний лібералізм та економічний дирижізм.

Фіскальна політика. Бюджет як макроекономічний та соціальний регулятор. Податкові та видаткові засоби впливу на економіку. Крива Лаффера. Бюджетний дефіцит та профіцит. Поняття державного боргу: суть, види і методи управління.

Суть монетарної політики та її види. Особливості операцій центральних банків з регулювання грошового ринку. Операції на відкритому ринку цінних паперів. Зміна облікової процентної ставки. Зміна вимог до рівня обов'язкових резервів депозитних інститутів.

Соціальна політика, її форми та інструменти.

Основи структурної політики. Проблема структурних викривлень в економіці та способи структурної корекції. Державний вплив на структурні трансформації.

Тема 20. «Світове господарство та його глобалізація»

Поняття міжнародного поділу праці. Міжнародні економічні відносини та їх основні форми. Закономірності формування світового господарства. Концепції інтернаціоналізації. Міжнародна економічна інтеграція та регіоналізація. Теоретичні основи економічної інтеграції, її стадії та форми. Європейський Союз як приклад інтеграційного об'єднання країн.

Глобалізація та формування глобальної економіки. Відмінність між інтернаціоналізацією та глобалізацією. Актуальні проблеми функціонування глобальної економіки. Глобальна нерівність доходів, глобальна бідність, глобальна продовольча криза, асиметричні вигоди від участі в процесах глобалізації.

Тема 21. «Міжнародна торгівля і світовий ринок»

Економічна природа міжнародної торгівлі. Ключові теоретичні концепції міжнародної торгівлі: теорія абсолютних переваг А. Сміта, теорія відносних переваг Д. Рікардо, теорія факторної забезпеченості Гекшера-Оліна, нова теорія торгівлі П. Кругмана.

Поняття світового та глобального ринку. Особливості функціонування світових ринків. Ціни світового ринку та фактори їх формування.

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності, суть та система показників, що її визначають. Торгівельний, розрахунковий та платіжний баланс країни.

Регулювання міжнародної торгівлі. Базові теоретичні засади фритредерства та протекціонізму. Національне та наднаціональне регулювання міжнародної торгівлі. Світова організація торгівлі: ключові теоретичні та практичні доміанти функціонування. Проблеми участі

України у міжнародній торгівлі.

Тема 22. «Міжнародна валютна система»

Міжнародна валютна система: поняття та основні складові елементи. Еволюція міжнародної валютної системи: міжнародний золотий стандарт, міжвоєнний період, Бреттон-Вудська система, Ямайська система. Особливості функціонування міжнародної валютної системи в глобальних умовах. Валютні кризи та потоки капіталів. Поняття та проблема коливань глобальної ліквідності. Система функціонування міжнародної валютної системи. МВФ та Світовий банк: роль в глобальній економіці. Перспективи трансформації міжнародної валютної системи в глобальних умовах.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Приймальної комісії ТНЕУ

[Handwritten signature]
Л.І. Крисоватий

***Критерії оцінювання
рівня знань вступників на вступному випробуванні
з «Основ економіки»
для претендентів на здобуття освітньо-професійного ступеня «Фаховий
молодший бакалавр»***

Затверджено на засіданні ПК ТНЕУ
Протокол № 2 від 20 січня 2020 р.

Голова предметної екзаменаційної комісії

[Handwritten signature]
Заставнюк Л. І.

Відповідальний секретар ПК ТНЕУ

[Handwritten signature]
Шашкевич О. Л.

Фахове вступне випробування з «*Основ економіки*» проводиться з використанням двох теоретичних питань, кожне з яких вимагає окремої оцінки. Загальна оцінка визначається як сума оцінок за відповідь на кожне питання (П1 + П2). Знання абітурієнта оцінюються у балах. **Максимальна сумарна кількість балів – 200.** Максимальне значення оцінки за відповідь на кожне з двох питань (П1 та П2) складає, відповідно, 100 балів.

Максимальна оцінка за відповідь на питання 1 та питання 2 – по 100 балів виставляється абітурієнту у випадку засвоєння ним програмного матеріалу у повному обсязі за умови: логічного, послідовного, грамотного і осмисленого його викладу; знання та розуміння суті економічних законів, причинно-наслідкових і функціональних зв'язків, які вони відображають; володіння категоріальним апаратом і правильного тлумачення суті економічних категорій; знання особливостей поведінки суб'єктів ринку, механізму його функціонування, національної та світової економіки, економічної політики держави та методів регулювання економіки; вміння робити висновки та узагальнення; за необхідності у відповіді використовує графіки, схеми, таблиці, вміє їх аналізувати і пояснювати.

Максимальна оцінка – по 100 балів за відповіді на питання (П1 та П2) є базовою. За певні недоліки, неточності та відсутність повної відповіді, які виявлені у відповіді абітурієнта, йому знімається певна кількість балів з використанням наступної шкали:

Оціночний шифр	Характеристика змістовних недоліків відповіді	К-сть балів
A1	Абітурієнт не дотримується логічної послідовності під час викладу матеріалу	2
A2	Абітурієнт поверхнево аналізує графіки, схеми, таблиці	4
A3	Абітурієнт не вміє робити теоретичні узагальнення і висновки	6
A4	Абітурієнт не використовує необхідні для відповіді графіки, схеми, формули	8
A5	Абітурієнт змістовно невиразно, некоректно, суперечливо трактує і формулює економічні закони, категорії і теоретичні положення	10
A6	Абітурієнт відповідає на запитання на рівні загального уявлення про його зміст	12
A7	Абітурієнт припускається під час відповіді помилок, неточностей, невірно трактує зміст фундаментальних економічних категорій	14
A8	Абітурієнт відмовився від відповіді	100